

Warszawa, 13-03-2023 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

XI.813.23.2022.ASZ

Pan

Przemysław Czarnek

Minister Edukacji i Nauki

ePUAP

Szanowny Panie Ministrze!

Pragnę zwrócić uwagę Pana Ministra na kwestię ubóstwa menstruacyjnego, która została podniesiona w trakcie mojego spotkania z przedstawicielami i przedstawicielkami inicjatywy „Nasz Rzecznik”. Ponieważ przedmiotowe zagadnienie ma wielorakie i zróżnicowane implikacje, chciałbym zwrócić uwagę Pana Ministra, działając w trybie art. 17b pkt 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz.U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), na te z nich, które mogą być relewantne z punktu widzenia zakresu kompetencji Pana Ministra.

Jak wskazują dostępne badania, większość nastolatków doświadcza negatywnych sytuacji związanych z miesiączką, które często wiążą się z rezygnacją z aktywności, w tym udziału w zajęciach lekcyjnych. Ponad połowa ankietowanych dziewcząt nie poszła do szkoły z powodu miesiączki (54%), 1 na 5 dziewcząt (21%) musiała wyjść ze szkoły wcześniej z powodu braku środków higienicznych w czasie miesiączki, a co dziesiąta (10%) z tego samego powodu nie wyszła w ogóle z domu. Należy mieć na względzie także negatywne konsekwencje sytuacji niespodziewanego rozpoczęcia miesiączki, której doświadczyła ponad połowa ankietowanych dziewcząt (54%), ryzyka poplamienia ubrania w miejscu publicznym w czasie okresu, a w związku z tym – zaplamienia mebla, co stało się udziałem – odpowiednio – 56% i 78% ankietowanych.

Nakładać się na to mogą trudności w wyjściu w trakcie lekcji do toalety w sytuacji konieczności spowodowanej obfitym okresem (na niemożność wyjścia do toalety w takiej sytuacji wskazało 36% dziewcząt biorących udział w ankiecie). Dziewczęta doznają też żartów ze strony kolegów z powodu miesiączki (10%), a nawet są przez nich z tego powodu źle traktowane (3%)¹.

Zmianę powyższego stanu rzeczy utrudnia fakt silnego społecznego tabuizowania menstruacji, uzasadniający pilną potrzebę normalizacji dyskursu publicznego na jej temat. Istotnym narzędziem tego może być edukacja seksualna adresowana do uczennic i uczniów, ukazująca nie tylko fizjologiczne przejawy płciowości/seksualność (w tym zagadnienie miesiączkowania) w sposób rzetelny, ale zwracająca także uwagę na ich społeczny kontekst. Ten ostatni w przypadku osób miesiączkujących pozostaje zagadnieniem szczególnie ważnym – i jak wskazują przytoczone przeze mnie wyżej dane – w dalszym ciągu wrażliwym. Postulat ten mógłby zostać zrealizowany przez odpowiednio zorganizowane i przeprowadzone lekcje wychowania do życia w rodzinie, które aktualnie – w ocenie ankietowanych – nie pozwalają na osiągnięcie wskazywanego standardu edukacyjnego².

Zmianę sytuacji ułatwić mogłoby zapewnienie darmowych środków higieny osobistej we wszystkich szkołach i placówkach edukacyjnych. Nie tylko stanowiłoby to krok w stronę rozwiązania problemu utrudnionego dostępu do produktów związanych z menstruacją, na przykład z powodu braku środków finansowych na ich zakup, który napotyka co dziesiąta ankietowana dziewczyna³, ale także – wprowadzając temat menstruacji do przestrzeni publicznej – służyłoby eliminacji negatywnych stereotypów z nią związanych.

Dobre praktyki w tym zakresie płyną z państw europejskich. Parlament Portugalii, dla przykładu, w ramach budżetu na rok 2023, zatwierdził plan dotyczący zwalczania ubóstwa menstruacyjnego. Przewiduje on bezpłatne produkty higieniczne m.in. dla uczennic i studentek. Dystrybucja środków miałyby zostać uruchomiona od początku

¹ Dane za: Difference market research, Menstruacja. Raport z badania jakościowo-ilościowego przygotowany dla Kulczyk Foundation, dostęp pod adresem: <https://kulczykfoundation.org.pl/uploads/media/default/0001/05/0fbe618f4aa748170c8b3f096367e2c607888eb8.pdf> [dostęp: 6 marca 2023 r.].

² Wskazuje na to zarówno raport Menstruacja. Raport z badania jakościowo-ilościowego przygotowany dla Kulczyk Foundation..., op. cit., jak i Ubóstwo menstruacyjne w opiniach i doświadczeniach kobiet..., op. cit.

³ Ibidem.

roku szkolnego i akademickiego 2023/24, odpowiednio, dla uczniów/uczennic objętych szkolnymi programami socjalnymi oraz na wniosek studentów/studentek otrzymujących wsparcie z systemu pomocy społecznej. Plan ma na celu walkę z ubóstwem menstruacyjnym wśród znajdujących się w niekorzystnej sytuacji kobiet i dziewcząt, co ma wpływ na absencję szkolną i akademicką oraz zwalczanie stygmatyzacji towarzyszącej menstruacji⁴.

Na marginesie pragnę zaznaczyć, że problematyka ubóstwa menstruacyjnego znalazła już wyraz m.in. w moim wystąpieniu do Ministra Finansów w przedmiocie objęcia tą samą stawką podatku VAT (5%) wszystkich artykułów higienicznych stosowanych w czasie menstruacji⁵. Jak wynika z przekazanej odpowiedzi, sformułowany przeze mnie postulat zostanie poddany analizie w ramach prac legislacyjnych nad projektem rozporządzenia określającego zakres towarów objętych preferencyjną stawką VAT na rok 2024.

Liczę, że niniejsze wystąpienie spotka się ze zrozumieniem Pana Ministra i że wspólnie uda nam się zainicjować systemowe działania na rzecz poprawy faktycznych warunków realizacji konstytucyjnego prawa do nauki. Podejmowane lub wspierane już przez poszczególne samorzady, m.in. Warszawę, Wrocław, Gogolin czy Łomianki⁶, działania w tym zakresie wymagają wzmocnienia i upowszechnienia tak, by zapewnić powszechną dostępność odpowiednich środków higienicznych dla dziewcząt i kobiet.

Z poważaniem

Marcin Wiącek

Rzecznik Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

⁴ Zob. <https://www.publico.pt/2022/11/21/p3/noticia/aprovada-proposta-pan-distribuicao-produtos-higiene-menstrual-2028607> [dostęp: 6 marca 2023 r.].

⁵ Zob. wystąpienie Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 17 stycznia 2023 r., znak: V.511.1047.2022.KB, dostęp pod adresem: <https://bip.brpo.gov.pl/pl/content/rpo-kubeczki-menstruacyjne-vat-mf-odpowiedz> [dostęp: 1 marca 2023 r.].

⁶ Mapa tzw. „różowych skrzyneczek” dostępna jest pod adresem: <https://www.rozowaskrzyneczka.pl/mapa> [dostęp: 07 marca 2023 r.].

